

**СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ПРОСТИХ РЕЧЕНЬ У ТВОРАХ ІРЕНИ
КАРПИ «50 ХВИЛИН ТРАВИ (КОЛИ ПОМРЕ ТВОЯ КРАСА)»
ТА «ФРОЙДИ БИ ПЛАКАВ»**

Стаття присвячена дослідженню синтаксичних особливостей мови сучасної української прози, проаналізовано нашарування простих речень на стилістичному ґрунті, що репрезентують сучасне прозове мовлення.

Ключові слова: особливості побудови речення, двоскладне, односкладне речення, інфінітиви, заголовки.

The article is devoted to syntactic features of the language of modern Ukrainian prose analyzed layers of simple sentences on stylistic grounds, that represent contemporary prose speech.

Key words: characteristics of building sentences, dvoskladne, odnoskladne sentence Infinity headers.

Перш ніж дослідити синтаксичну організацію та ритмічність прози Ірени Карпи, хочемо зазначити, що творчість її відрізняється від творчості класиків. Сьогодні формуються нові течії в літературі, з'являються нові прізвища молодих авторів, що своїми творами, ніби роблять виклик усьому світові. Поява книжок Ю. Андруховича, С. Жадана, Ю. Рогози, О. Пашковського, О. Забужко, І. Роздобудько, звичайно, Ірени Карпи тощо «дотуються» анонсами й фрагментами з творів у літературних виданнях і пресі. Практично всі їхні книжки породжують хвилі інтересу, інтерпретаційні, полемічних суджень.

До самої Ірени Карпи, як і до її творчості, ставлення не однозначне, а навпаки, суперечливе. Дехто зовсім не сприймає «красиву самозакохану дівчинку...» [4, с. 47] та її творчість, висловлюючись на сайтах в Інтернеті тією ж «мовою», якою користується письменниця (жаргонізми, лайлива лексика, інколи позбавлені будь-якого змісту речення тощо).

Ознакою індивідуального стилю Ірени Карпи є ритмічність її прози. Своєрідний, так би мовити карпівський, ритм прози є складовою частиною художньої цілісності творів Ірени. Він підпорядковується цій цілісності і певною мірою визначається нею.

Частим прийомом створення ритмічності прози Ірени Карпи є «нанизування» однотипних двоскладних речень, наприклад у творі «50 хвилин трави»: *Мені швидко набридають красені. Просто вони дійсно розпещені. Скачуть з одних обіймів у інші, від більших цицьок до менших. Їм наплювати. В них ще повні кишені молодості й самовпевненості, і десь там позаду в модних штаних прихована дрібка благородного страждання. Кожен прагне драми в житті* [4, с. 8].

Марла сміялася. Їй було добре, цікаво і страшиувато. З низького старту вона вирушала на довгий забіг принципово нового життя. В іншій півкулі, з іншими людьми, з одним чоловіком [5, с. 22].

Часто Ірена Карпа ніби переплітає двоскладні та односкладні прості речення, що забезпечують динамічність, «членованість» тексту:

Ми п'ємо каву з лімовим соком. Серед ночі. Темно-сірої. З лімами. Зеленими. Або із згущеним молоком, яке ти, Скандинавська Квітко, ненавидиш. Але тебе вже нема. З цього ранку. З шостої години. Холодно. Досипаю свої дві години у рожевих вовняних

шкарпетках. Будильник поламано. Як не провтикати пари-там же дощ. Хтось скрикує в мому сні. Дзвінок у двері. Ще раз. Прийшли з військкомату. Я тут не живу. Нема тут того прізвища. Тута інші люди живуть. Вибачаю. Йду досипати [4, с. 151].

Вона не хотіла їхати до Парижу нап'ятнадцятьднівобожсяжестя. Ну ти припухла, дєвочка... Завтра зміню грошей і буду на них дивитися. На франки. На добраніч... Синтез. Блокування кровотворних органів [4,с. 15].

Привіт. Ранок. Тепер ранок, і це тобі ранковий лист. А вчора від тебе був вечірній... І ще ти ходиш на пари. Я також. І ще в тебе не філологічна спеціальність, і швидше навіть не гуманітарна. А в мене – навпаки. Не знаю, може я помиляюся... Я пишу роман. Він вже теж мене дістав [4, с. 22].

Своєрідною рисою карпівського стилю є написання тексту у стовпчик, що за своїм характером нагадує вірш. Цей прийом створює певний ритм, ніби при розучуванні танцю чи пісні під такт:

Даньо був прекрасним кулінаром. Євка була посередньою журналісткою. Тому вони:

Мало ходили на тусовки;

Мало розмовляли про мистецтво;

Мало розмовляли взагалі;

Мало спали і на ранок були втомлені.

Дочасний авітаміноз крав снагу до занять коханням [4, с. 36].

А пар немає. І болить... чекати на якусь хоч трохи цікаву лекцію. Страшенно хотіти спати і думати інфінітивами:

страждати

чекати

втрачати

знову чекати

і проживати [4, с. 37].

Також необхідно звернути увагу на те, що заголовки до своїх частин твору Ірена Карпа добирає прості, але в той же час подеколи незрозумілі доти, доки не заглибишся у сам зміст твору. Наприклад: у книжці «Фройд би плакав»: *Сніданок над Андамановим морем; Коли ж прийде Мусім Гугур?; Портрет Дуріана Грея; Питання №1; Макан-макан; Мескіпун і Чуача; Я бачила кратер вулкана згори. З неба; Г- астральні кола; Сніданок декадента* тощо. Часто заголовки написані англійською мовою, що також вирізняє Ірену від інших сучасних письменників: *I don't know my future; US \$ 7,5; To Martti; Sex tourists are not welcome (напис при вході готелю «Атланта» в Бангкоку) Тайланд; Oh baby leave to alone (Як не дивно, знову Скрябін); Om Mani Padme Hum; Om Mani Padme Hum Om Mani Padme Hum; Ом мані падме хум Ом мані падме хум Ом мані падме хум; Hot stone is a good stone (Гарячий камінь-добрий камінь) та ін.*

Те ж саме спостерігаємо й у творі «50 хвилин трави»: *Українці! Браття і сестри!; Помилко немає; Децо про Єтву Колеско; Сни Ієрихона; Inera Капна; Всім лизати!; Hello Darkness; Vesihisi sihisi hississa* тощо.

Поєднання таких заголовків зі змістом твору створює своєрідний ритмоінтонаційний рух мови, відтворює стрімкий розвиток подій, швидко зміну зображуваних картин, створює панорамне спостереження дійсності.

Особливо вдало через конструкції передається напруженість душевного стану персонажа чи автора. Побудови з безособовими реченнями можуть створювати колорит розмовності, невимушеності, співчутливості: *Там страшно; Зовсім трохи; Принаймні тепер; Якось незрозуміло; Відомо для чого; І не вчити кохатися; Як всьому дати раду?; До кола треба йти повільно й обережно; Сталось; Хай бігають; Спати. Треба, спати; Було у церкві; Просто зараз [4].*

Використання І. Карпою номінативних та вокативних речень вносить ефект експресії, художньої образності. Найбільш поширена та узвичаєна функція номінативних

структур – це створення статичних описів. Потрібна міра динамічності при цьому компенсується суміжними реченнями: *Євка втикала на парах, вона ні чорта не робила, вона пленталась додому і скуповувала старе имаття з найближчого секунд-хенду. Анабіоз* [4, с. 30].

Законова система. Зінсута сметана. Затягнутий період лактації. Дефіцитарний лейкоцитоз. Тьху [4, с. 31].

-Містична істота, – каже згодом Френсіс. [4, с. 231].

А Боже ж ти мій [4, с. 231].

Йдемо до хостелю нічними Гельсінками. Так ніби все життя тут ходила. Землі полювання. На кого. На себе подивися. Збивка. Синкопа. Пряма бочка – це тупо. Ну та вже [4, с. 231].

Сиджу на протязі з мокрою головою, курю і... слухаю Земфіру. Стидуха [5, с. 87].

Дурдом... – Марлу прошиб піт від думки про збудовану дев'яностоградусну парилку на тлі природної п'ятдесятиградусної [5, с. 188].

-От бовдур! Мені не пофіг, сонечко, далеко не пофіг... [5, с. 226].

Номінативні речення можуть переривати оповідь, щоб уповільнити її, зупинитися на окремих деталях, звернути увагу на тло подій чи авторські роздуми:

За статурою вона, ти знаєш, десь така, як ти. Тобто він. Льоша його звать. Льоша. Бе... [4, с. 152].

Яка потворність. Схоже на обірвані крильця мух у жирному тістечку [4, с. 166].

Хочеться раптом до мами. Своєї. Дивно бажання. Не траплялося із дитсадка [4, с. 166].

Безсоння. Мала доза щоранку. Кілька кубів кофеїну в вену і твоє бліде обличчя щириться на тебе з люстра, що напроти ліжка,щодня, щоразу... Як ширококутний об'єктив [5, с. 231].

От спасибі, любий, от потішив! Печива я нажерлася! Пе-чи-ва. Бісквітів сезамових, фе, гидота яка... Буееее... – Марлу таки вирвало [5, с. 46].

І лише по тій воді, як по натягнутому на п'яльця полотні, Марла мала вишивати всі ті заготовлені орнаменти з назвами «Нове життя», «Постійність», «Гармонія в коханні» [5, с. 72].

Різноманітні стилістичні функції виконують інфінітиви. Вони передають відтінки різних почуттів, сприяють змалюванню психічно-напруженого стану людини, передають настрої розгубленості, сумніви, вагання або навпаки – готовність до рішучих дій:

- Іди. Звичайно. Тільки перевдягни футболку, бо потом жахливо смердить. Не можна так на побачення ходити. Ти ж почуття її пораниш естетичні [5, с. 107].

Почекати до зими. Проспати до весни. Нічого-нічого не чекати. Позатуляти шпарки у хаті товстими книжками і спалити свої конспекти, коли стане холодно [4, с. 30].

Інфінітивні конструкції, заповнюючи собою невеликий відрізок тексту, створюють потрібний авторці стилістичний колорит тексту в цілому.

На відміну від інфінітивних і безособових речень Ірена Карпа часто вживає у художньому мовленні означено-особові речення, які вказують на те, що увага зосереджується не на виконавцеві, а на самій дії. Ці ознаки є характерними для ритмічності та мелодики мовлення.

Наприклад:

І враз тоді упізнав смак старцевих коралів [4, с. 87].

Жінка вдоволено захуркотіла і задерла Маркіянові футболку аж йому на обличчя. Відтак узялася до джінсів [4, с. 94].

Любих пасажирів привітали з прибуттям до Паро й подякували за політ із авіакомпанією «Друк» [5, с. 173].

Марла обернулася на той приглушений голос [5, с. 177].

Тобто, брала до рук ще один-два велетенські міхи зі сміттям і виходила з дому [5, с. 205].

Співала там, кричала й матюкалася, пила мате з молоком і доводила до сліз кохану дівчину свого ліпшого друга, відтак зі всіма розцілювалася і, затагнувши Анджеза до ліфта, бербенешила на чергове анемічне паті до чергових журналістів... [5, с. 205].

На ритмічну організацію може впливати своєрідне вживання різнотипних синтаксичних структур. Приєднання дає можливість акцентувати увагу на важливому, виділити смислові елементи, що разом з іншими синтаксичними явищами (інверсією) створює ритм-спогад:

Любий, любий, любий... (Це я не тобі). Ну якого рожна ти щось там намагаєшся сказати про свої почуття, хе-хе, до мене? Та ж я – сука-одиночка, я... власні мізки і почувуюся абсолютно задоволеною[4,с. 138]; День як день. Щасливіший за добрячий кавалок інших днів... Абсент. Qui est absent? Гард-кор власного споживання [4, с. 138]; Все, як завжди. З року в рік. Елевсінські містерії [4, с. 139]; Хороший хлопчик. Чоловік коханки мого найліпшого друга. Сам себе називає Хтивою потворною... Бачу його вперше, приводжу додому, ми стібемося з журналу «Его» [4,с.139].

Ці невеликі уривки – і живопис, і музика карпівського слова, це її власний стиль. І ніби все так просто. Але тут кожне слово, кожна кома «працюють», створюючи дивний світ художнього слова. Велика роль у цьому належить ритмічній організації, що забезпечується певними синтаксичними одиницями, зокрема повторенням підметових та підметово-присудкових конструкцій: *віскі, віскі, віскі; я хочу їсти – я тебе хочу; кухана пухана – кухана – добра; есеїстка ти наша, графоманка аби ти, хлопчику, був отаким графоманом, як я; скажи «сорок» – сорок; сапо є катарсис; сало для сала* тощо. Ці сполуки мають особливе значення, урізноманітнюють ритмомелодійний малюнок тексту «50 хвилин трави».

Ритмічний малюнок прози Ірени Карпи створюють окремі звуки чи склади, що вимовляються з певною протяжністю чи навпаки динамічністю. Наприклад, у «50 хвилин трави»: *Є. Є. Є.; Ком-ком. Комком попереk; Б.Цоооооорс; Аааааааааа; Бе. Батоооон... Б. є... У творі «Фройд би плакав»: ...Все-все; Ги-ги-ги; А-а-а; Ха-ха!; Брр; Хрю* тощо. Ці елементи зумовлюють своєрідну «членованість» тексту, його певну уповільненість та, навпаки, динаміку мовлення в залежності від ситуації у творі. Такий тип синтаксичної організації не лише впливає на ритм творів, а й сприяє виділенню, увиразненню оцінних характеристик:

Ні... нема друзів. Я прогресую. Я ціп'як. Я ла-агідний такий ціп. Як. Гла-адко так з усіма колись бридкими. Гла-адко... І не гидко [4, с. 117].

Отже, крім двоскладних речень Ірена Карпа широко використовує й односкладні синтаксичні конструкції, функціонування яких збагачує стилістичні можливості української літератури мови (хоча не завжди, адже Ірена надто «захоплюється» у своїх творах лайливими словами, які, на нашу думку, навпаки знижують рівень не тільки української літератури, а й культури взагалі). Речення такого типу пов'язані з іншими так міцно, як і складові частини в межах одного речення. Взаємодіючи, вони дають мові своєрідний відтінок, творять певний стилістичний колорит.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., 1993. – 368 с.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К., 1992. – 224 с.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001. – 600 с.
4. Карпа І.І. 50 хвилин трави:(Коли помре твоя краса). – Харків, 2005. – 239 с.
5. Карпа І.І. Фройд би плакав. – Харків, 2005. – 238 с.
6. Мацько Л.І. Стилістика української мови. – К., 2003. – 462 с.